

Lakivaliokunta

Tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltäminen

JOHDANTO

Vireilletulo

Tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltäminen (KAA 1/2019 vp): Asia on saapunut valiokuntaan.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- aloitteen tekijä Jukka-Pekka Kurttila
- ohjelmajohtaja Annette Gothóni, Suomen World Vision ry
- toiminnanjohtaja Ujuni Ahmed, Fenix Helsinki ry
- tutkimuspäällikkö Reija Klemetti, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- asiantuntija Mimmi Koukkula, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- lakimies Jaana Tervo, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- apulaispääsihteeri Timo Tuovinen, eduskunta (epävirallinen etäkokous)
- erityisasiantuntija Katariina Paakkanen, oikeusministeriö
- hallitussihteeri Heidi Lempiö, sisäministeriö
- johtaja Tiina Kivisaari, opetus- ja kulttuuriministeriö
- johtava asiantuntija Juha-Pekka Suomi, työ- ja elinkeinoministeriö
- neuvotteleva virkamies Maire Kolimaa, sosiaali- ja terveysministeriö
- osastonjohtaja, käräjätuomari Jaana Helander, Helsingin käräjäoikeus
- erikoissyöttäjä Pia Mäenpää, Syyttäjälaitos
- poliisitarkastaja Måns Enqvist, Poliisihallitus
- rikoskomisario Saara Asmundela, Helsingin poliisilaitos
- ylitarkastaja Päivi Hieta, Maahanmuuttovirasto
- ylitarkastaja Suvi Okkonen, Maahanmuuttovirasto
- projektipäällikkö Marjo Alatalo, Helsingin kaupunki
- ylilääkäri Maija Jakobsson, HUS Hyvinkään sairaala
- professori Oskari Heikinheimo, HUS Naistenklinikka
- hallintoylilääkäri Päivi Miettinen, HUS Uusi lastensairaala
- lastenkirurgi Seppo Taskinen, HUS Uusi lastensairaala
- toiminnanjohtaja Tommi Paalanen, Sexpo-säätiö
- toiminnanjohtaja Batulo Essak, African Care ry
- puheenjohtaja Omer Mahamed Husse, European Institute of Islamic for Human Sciences
- imaami Abdirizak Sugulle, Helsingin Islam Keskus
- puheenjohtaja Yaron Nadbornik, Helsingin juutalainen seurakunta

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

- sukupuoliittuneen väkivallan vastaisen työn päällikkö Johanna Latvala, Ihmisoikeusliitto
- puheenjohtaja Ala Saeed, Irakin Naisten Yhdistys ry
- puheenjohtaja Oskari Heikinheimo, Suomen Gynekologiyhdistys ry
- imaami Anas Hajjar, Suomen Islamilainen yhdyskunta
- toiminnanjohtaja Kati Myllymäki, Suomen Lääkäriliitto ry
- puheenjohtaja Kimmo Taari, Suomen Urologiyhdistys ry
- vastuuasiantuntija Mina Zandkarimi, Väestöliitto ry
- professori Mikael Hidén
- professori Minna Kimpimäki
- professori Kimmo Nuotio
- professori Veli-Pekka Viljanen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Plan International Suomi
- Amal ry
- Miehet ry
- Miesten tasa-arvo ry
- Solidaarisuus
- Suomen Kätilöliitto ry
- Suomen lastenkirurgiyhdistys Sulamaa-seura ry
- Suomen Terveystieteiden Seuran STHL ry
- apulaisprofessori Mulki al-Sharmani

Julkinen kuuleminen

Lakivaliokunta järjesti 3 päivänä lokakuuta 2019 kansanedustajille ja tiedotusvälineille sekä verkkolähetyksen kautta yleisölle suunnatun julkisen kuulemistilaisuuden, jossa kuultavina olivat aloitteen tekijä sekä asiantuntijat Suomen World Vision ry:stä, Fenix Helsinki ry:stä, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselta ja Lapsiasiavaltuutetun toimistosta.

KANSALAISALOITE

Kansalaisaloitteessa ehdotetaan lainvalmisteluun ryhtymistä tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltämiseksi. Lain tulee kattaa kaikenikäiset tytöt ja naiset. Silpominen on tällä hetkellä Suomessa rikoslain vastaista, mutta aloitteessa ehdotetaan silpomisen kieltävää omaa lakia, joka kattaa myös ulkomailla tehdyt silpomiset.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Kansalaisaloite ja valiokunnan mietinnön rakenne

Kansalaisaloitteessa ehdotetaan lainvalmisteluun ryhtymistä tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltämiseksi lailla, joka kattaa kaikenikäiset tytöt ja naiset sekä ulkomailla tehdyt silpomiset. Aloitteen mukaan tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltävä laki on tärkeä, sillä se on selvä todiste

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

siitä, ettei käytäntöä virallisesti hyväksytä Suomessa. Aloitteen mukaan tyttöjen silpomiselle ei ole terveydellisiä perusteita ja toimenpiteen seuraukset ovat vakavia.

Aloitteessa todetaan, että tyttöjen sukuelinten silpominen täyttää Suomen rikoslain mukaan pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkit. Silpomisen kieltävän erillislain katsotaan kuitenkin vahvistavan viestiä siitä, että käytäntöä ei virallisesti hyväksytä Suomessa. Lisäksi sen katsotaan toimivan selkeämpänä työkaluna niille tahoille, jotka tekevät ehkäisevää työtä, sekä ajurina asennemuutostyölle. Aloitteen mukaan Suomi on ainoa Pohjoismaa, jossa naisten sukuelinten silpomista ei ole kielletty erillislailla, ja viitataan Ruotsiin, jossa silpomisen kieltävä erillislaki on ollut voimassa vuodesta 1982 asti ja on vuonna 1999 laajennettu kieltämään myös ulkomailla tehdyt silpomiset.

Lakivaliokunta on kuullut kansalaisaloitteesta runsaasti eri alojen asiantuntijoita saadakseen mahdollisimman monipuolisen ja laaja-alaisen kuvan tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisesta ja sen esiintymisestä, lainsäädännöstä ja käytännöstä sekä aloitteessa ehdotetusta ja sen vaikutuksista. Mietinnössä kuvataan ensin tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista ilmiönä sekä selvitetään lainsäädäntöä ja käytäntöä valiokunnan saaman selvityksen perusteella. Tämän jälkeen selvitetään kansalaisaloitteen käsittelyä valiokunnassa sekä esitetään valiokunnan arvio nykytilasta ja johtopäätökset kansalaisaloitteesta.

Kansalaisaloite koskee vain tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista. Valiokunta käsittelee mietinnössään kuitenkin myös poikien ei-lääketieteellistä ympärileikkausta jäljempänä tarkemmin selvitetyn tavoin.

Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen

Yleistä

Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomiselle ei ole yleistä tunnustettua määritelmää, mutta Maailman terveysjärjestö WHO määrittelee sen tytön tai naisen ulkoisten sukuelinten osittaiseksi tai kokonaan poistamiseksi tai muuksi sukuelinten vahingoittamiseksi ilman lääketieteellistä syytä.

Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan maailmassa on tällä hetkeltä arviolta yli 200 miljoonaa silpomisen läpikäynyttä tyttöä ja naista, ja noin kolme miljoonaa tyttöä on vaarassa joutua silvotuksi. Silpomista tehdään yleisimmin Afrikan alueella sekä joissakin Aasian ja Lähi-idän maissa, mutta sitä esiintyy muuttoliikkeen myötä myös muualla maailmassa. Sukuelinten silpominen on usein tehty ennen maahantuloa, mutta perinnettä harjoittavissa yhteisöissä esiintyy myös käytäntöä, jossa uudesta kotimaasta lähetetään tyttöjä lähtömaahan silvottaviksi.

Tyttöjen sukuelinten silpomisen syyt vaihtelevat, mutta kyseessä on vanha perinne, jonka taustalla on usein sosiaalisia, kulttuurisia tai esteettisiä syitä. Saadun selvityksen mukaan mikään uskonto ei vaadi tyttöjen tai naisten silpomista perusopetuksissaan, mutta tekoa perustellaan usein myös uskonnollisilla syillä. Tyttöjen silpomista on harjoitettu jo ennen kristinuskon ja islaminuskon syntyä, ja sitä harjoitetaan yli uskonnollisten ryhmärajojen niillä alueilla, joissa tapa on yleinen. Sukuelinten silpominen on alun perin tarkoitettu suojaamaan lasta, takaamaan tytön siveys ja

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

varmistamaan avioliittokelpoisuus. Silpomisen taustalla vaikuttavat myös käsitykset hyväksyttävästä seksuaalisesta käytöksestä ja naisen seksuaalisuuden hallitsemisesta.

Silpominen voidaan luokitella neljään eri pääryhmään. Radikaaleimmassa muodossa klitoris ja häpyhuulet voidaan poistaa ja häpyhuulet ommella yhteen. Lievimmässä muodossa sukuelimiin voidaan tehdä esimerkiksi pisto tai viilto. Silpomisen toteaminen ei ole yksiselitteistä edes terveydenhuollon ammattilaisille, koska silpomistavat ja sukuelinten anatomia vaihtelevat. Silpomistapa ja -ikä vaihtelevat alueittain, mutta yleisimmin tytöt silvotaan 4—10-vuotiaana.

Silpojana toimii usein yhteisön iäkkäämpi jäsen tai kyläkättilö ja joissakin maissa myös terveydenhuollon edustaja. Silpominen toteutetaan usein hyvin alkeellisissa ja epähygieenisissä oloissa. Leikkausvälineenä käytetään terävää välinettä, kuten veistä, partaterää, saksia tai lasin palaa. Samaa leikkausvälinettä voidaan käyttää useampaan toimenpiteeseen ilman sterilointia. Kipulääkettä tai puudutuksia ei yleensä ole saatavilla. Joissakin maissa varakkaammilla vanhemmilla on mahdollisuus viedä tyttö sairaalaan tai lääkärin vastaanotolle.

Sukuelinten silpomisesta aiheutuu silvotulle usein monenlaisia terveysongelmia, joiden vakavuus riippuu muun muassa silpomisen tekotavasta ja laajuudesta, tekijän taidoista ja tekovälineistä sekä teon ja toipumisen olosuhteista. Terveyshaitat voivat olla välittömiä, mutta ne voivat heijastua myös esimerkiksi raskauteen ja synnytykseen.

Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen esiintymisestä Suomessa

Kattavia, järjestelmällisesti kerättyjä tietoja Suomessa asuvien silpomisen läpikäyneiden ja silpomisen riskissä olevien tyttöjen ja naisten määristä ei tällä hetkellä ole, mutta THL on tehnyt Euroopan tasa-arvoinstituutin ohjeistuksen perusteella laskennallisia arvioita perustuen perinteen yleisyyteen lähtömaassa, kunkin maan yleiseen silpomisikään sekä kustakin maasta lähtöisin olevien tyttöjen lukumäärään Suomessa määrättyjen tilastojen perusteella. Suomessa perinnettä harjoittavista maista lähtöisin olevia naisia ja tyttöjä arvioidaan olevan noin 38 000 ja heistä mahdollisesti noin 10 000:n arvioidaan läpikäyneen silpomisen. Silpomisvaarassa arvioidaan olevan noin 650 tyttöä, jos laskenta perustuu sille lähtökohdalle, ettei ketään Suomessa syntyntyttä tyttöä enää silvota (matalan riskin skenaario), mutta jos lähtökohta on, ettei silpomisperinne katkea maahanmuuton jälkeen, arvio riskissä olevien tyttöjen lukumäärästä on noin 3 080 (korkean riskin skenaario). Tarkkaa tietoa maahanmuuton ja ehkäisevän työn vaikutuksesta perinteestä luopumiseen ei kuitenkaan ole olemassa, ja kansainvälisen tutkimusnäytön perusteella laskelmien lukumääriä pidetään todennäköisesti liian korkeina. Suomessa asuvat silpomisvaarassa olevat tytöt tai heidän vanhempansa ovat yleisimmin lähtöisin Somaliasta, Sudanista, Egyptistä, Irakista, Syyriasta ja Turkista.

THL on pyrkinyt selvittämään silpomisen yleisyyttä myös eri väestötutkimuksissa. Esimerkiksi vuosina 2010—2012 toteutetussa maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa noin 70 % somalitaustaisista ja noin 30 % kurditaustaisista Suomessa asuvista naisista kertoi läpikäyneensä silpomisen. Silpominen oli sitä yleisempää, mitä vanhempi nainen oli. Turvapaikanhakijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa noin 11 % turvapaikkaa vuonna 2018 Suomesta hakeneista naisista kertoi läpikäyneensä silpomisen, mutta yhdenkään turvapaikkaa hakeneen alle 12-vuotiaan tytön ei raportoitu läpikäyneen sitä.

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

Ulkomaalaistaustaisen aikuisväestön terveydestä ja hyvinvoinnista vuosina 2018—2019 tehdysä tutkimuksessa noin kaksi prosenttia naisista kertoi läpikäyneensä sukuelinten silpomisen. Yleisimmin silpomisesta kertoivat 30—44-vuotiaat naiset, joista silpomisen läpikäyneitä oli noin kolme prosenttia. Silpominen oli tapahtunut keskimäärin 7-vuotiaana. Silpomisen kokeneita oli erityisesti Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta (8 %) sekä muualta Afrikasta muuttaneiden naisten keskuudessa (18 %). Silpomisen esiintyvyyttä (2 %) oli tässä tutkimuksessa alhaisempi kuin aiemmissa aihetta käsittelevissä Suomessa toteutetuissa ulkomaalaistaustaisten väestötutkimuksissa, mutta tutkimustuloksia ei saadun selvityksen mukaan voida suoraan verrata toisiinsa, sillä tutkimusten tiedonkeruutavat poikkeavat toisistaan.

Myös koko maan kattavassa kouluterveyskyselyssä on keväällä 2019 ensi kertaa kysytty, onko tyttöä ympärileikattu (kyselyssä on käytetty termiä ”ympärileikkaus”, koska se on asiakastyössä koettu toimivammaksi). Valiokunnan saamien tietojen mukaan kyselyyn vastasi yhteensä 26 241 lukiossa ja 9 363 ammatillisessa oppilaitoksessa ensimmäistä ja toista vuotta opiskelevaa iältään 15—21-vuotiasta tyttöä. Lukioiden osalta kysely kattaa 70 % opiskelijoista. Kyselyn aineisto kerätään ilman tunnisteita, joten aineistosta ei pystytäkään varmistamaan vastaajan itse ilmoittamaa sukupuolta, syntymämaata tai vanhempien syntymämaata. Luvuissa voi siten olla epätarkkuutta molempiin suuntiin eli ali- tai yliportointia. Aineistoon liittyy myös epätodennäköisten vastausten mahdollisuus, joista osa voi liittyä niin sanottuun pilailleen vastaamiseen. Epätodennäköisten vastausten poistamisen jälkeen kaikista kouluterveyskyselyyn vastanneista lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista tytöistä 80 (0,2 %) (lukio n=53, aol n=27) kertoi olevansa ympärileikattu. Tytöistä 18 kertoi olevansa ulkomailla syntyneitä, 11 ei vastannut syntymämaata koskevaan kysymykseen ja 51 kertoi olevansa Suomessa syntyneitä (lukio n=32, aol n=19).

Ulkomailla syntyneistä yleisimmin ympärileikkauksesta raportoivat somalialaissyntyiset tytöt, joista 8 (19,5 %) kertoi olevansa ympärileikattu. Suomessa syntyneistä ympärileikatuista tytöistä, jotka olivat vastanneet omaa ja vanhempiensa syntymämaata koskevaan kysymykseen, 10 kertoi vanhempiensa tai toisen vanhempansa syntyneen ulkomailla ja 40 kertoi molempien vanhempiensa tai ainoan tiedossa olevan vanhempansa syntyneen Suomessa. Kyseisten 40 tytön osalta tieto ympärileikkauksesta on valiokunnan saamien arvioiden mukaan todennäköisesti väärä. Taustalla on se, että ympärileikkausperinnettä harjoittavista maista on Suomeen saapunut maahanmuuttajia pääosin vasta 1990-luvun alusta alkaen ja kyseisten 40 tytön arvioidaan kuuluvan todellisuudessa suomalaiseen kantaväestöön, jossa ympärileikkausperinnettä ei ole. Ympärileikatuksi ilmoitti tullessaan 10 ulkomailla syntyneiden vanhempien Suomessa syntyneitä tyttöä, mutta heistä pääosassa vanhempien syntymämaissa ei ole ympärileikkausperinnettä. Vastaajien joukossa on näin ollen todennäköisesti muutama ympärileikkauksen läpikäynyt Suomessa syntynyt tyttö. Valiokunnan saamien tietojen mukaan ympärileikkauksesta kertoneet tytöt on todennäköisesti ympärileikattu aikaisemmin lapsuudessa 5—11 vuotta sitten, koska yleisin tyttöjen ympärileikkauksikä on 4—10 vuotta.

Järjestelmällistä tiedonkeruuta tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisesta on pyritty kehittämään keräämällä tietoa vuodesta 2017 alkaen hoitoilmoitusrekisterin ja syntyneiden lasten rekisterin avulla. Syntyneiden lasten rekisterin vuotta 2017 ja 2018 koskevien tietojen perusteella yksikään silpomisen läpikäyneistä synnyttäjistä ei ollut syntynyt Suomessa. Tiedot eivät kuitenkaan ole kattavia, sillä rekisteristä puuttuvat Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiriin (HUS)

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

tiedot. Tämä johtuu siitä, että HUS:n alueen sairaalat eivät vielä ole pystyneet toimittamaan rekisterin tietoja uuden tietosisällön mukaisina.

Silpomisesta kysytään myös turvapaikanhakijoiden alkuterveystarkastuksessa, ja vastaanottokeskusten käyttämässä potilastietojärjestelmässä on asiaan liittyvä kirjausmahdollisuus. Käytännöt kuitenkin vaihtelevat, minkä vuoksi Maahanmuuttovirasto on tänä vuonna ottamassa käyttöön uusitun alkuterveystarkastusmallin, jolla pyritään systematisoimaan asiasta kysymistä ja kirjaamista sekä parantamaan näin tiedon saantia.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden yleisesti esittämä näkemys on, että silpomista ei ole tehty eikä tehdä Suomessa ja usein kyse on ulkomailla ennen maahantuloa tehdystä silpomisesta. Kansalaisjärjestö Fenix ry:n selvityksessä vuonna 2017 on kuitenkin tullut ilmi neljä nuorta naista, jotka ovat Suomessa syntymisensä jälkeen viety eri maihin silvottaviksi. Silpomiset olivat tapahtuneet keskimäärin noin 15 vuotta aiemmin tyttöjen ollessa 6–9 vuoden ikäisiä. Lisäksi sairaanhoitopiireissä on ollut hoidettavana yksittäisiä Suomessa syntyneitä potilaita, jotka on silvottu ulkomailla. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on tuotu myös esiin, että käytännössä on syntynyt epäilyjä siitä, että Suomessa asuva tyttö olisi viety koulun loman aikana ulkomaille silvottavaksi. Muutamissa tapauksissa, joissa on epäilty silpomisen suunnittelua, viranomaisten neuvonnan ja ohjauksen avulla silpomista ei kuitenkaan ole toteutettu.

Kansainväliset sopimukset

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (jäljempänä Istanbulin sopimus, Sops 53/2015) 38 artiklan mukaan sopimusvaltioiden on säädettävä rangaistavaksi kaikki naisten isojen tai pienten häpyhuulten täydellinen tai osittainen poistaminen, faraoninen ympärileikkaus tai muu silpominen. Myös naisen tai tytön pakottaminen, alistumaan järjestäminen sekä tytön kehottaminen silvottavaksi on sopimusvaltioissa oltava kriminalisoitu. Sopimuksen selityssasiakirjan mukaan tarkoitus on, että myös varsinaisen sukuelinten silpomisen suorittamisen lisäksi teossa avustaminen on rikos.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59 ja 60/1991) mukaan lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä, välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä (19 artikla). Vanhemmilla tai muilla lapsesta huolta pitävillä aikuisilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvusta ja kehityksestä, ja lapsen edun on määrättävä heidän toimintaansa (18 artikla). Sopimuksen noudattamista valvovan YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan valtion tulee ryhtyä kaikkiin tehokkaisiin ja tarkoituksenmukaisiin toimiin, että lasten terveydelle vahingollisia perinteisiä tapoja poistetaan, ja tyttöjen sukuelinten silpominen mainitaan nimenomaisesti niin sanottuna vahingollisena käytäntönä.

Lainsäädäntö kansainvälisesti ja Suomessa

Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista pidetään länsimaissa vakavana ihmisoikeusloukkauksena ja erityisesti naisiin ja lapsiin kohdistuvana väkivaltana, ja esimerkiksi monet EU:n jäsenvaltiot, lukuun ottamatta Suomea, Puolaa, Sloveniaa, Romaniaa ja Hollantia, ovat laatineet tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen kieltävän erillislain. Ruotsissa erillinen silpomisen kieltävä

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

laki on tullut voimaan vuonna 1982 (lag med förbud mot könsstympning av kvinnor, 1982:316) ja Norjassa vuonna 1995.

Suomessa ei ole erillislakia tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen kieltämisestä. Rikoslaisissa ei myöskään ole erityistä rangaistussäännöstä tytön tai naisen sukuelinten silpomisesta, mutta tekoa arvioidaan rikoslain pahoinpitelyä (rikoslain 21 luvun 6 ja 7 §) koskevien rangaistussäännösten ja yleisten rikosoikeudellisten oppien mukaisesti. Pahoinpitelystä tuomitaan se, joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Törkeäksi pahoinpitelyn voi tehdä esimerkiksi teräaseen käyttäminen tai vakavan ruumiinvamman aiheuttaminen. Perusmuotoisesta pahoinpitelystä voidaan tuomita sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta ja törkeästä pahoinpitelystä vähintään yksi ja enintään kymmenen vuotta vankeutta.

Yllytystä, avunantoa ja muuta osallisuutta pahoinpitelyrikokseen arvioidaan rikoslain 5 luvun osallisuussäännösten mukaisesti. Rikos voi siten toteutua esimerkiksi lähettämällä lapsi tarkoituksellisesti toiseen maahan silvottavaksi, vaikka lähettävä henkilö ei itse silpomiseen osallistuisikaan. Lisäksi silpomisen suunnittelusta tietoinen henkilö, joka tietää törkeän pahoinpitelyn tai törkeän terveyden vaarantamisen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä on estettävissä, anna siitä tietoa viranomaisille, voi syyllistyä rikoslain 15 luvun 10 §:n mukaiseen törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämiseen, josta säädetty rangaistus on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Silpomisen estämättä jättämisen rangaistavuus voi perustua myös asemaan. Esimerkiksi lapsen huoltajilla on erityinen velvollisuus suojella lasta joutumasta rikoksen uhriksi. Jos lapsen huoltaja laiminlyö tämän velvoitteen eikä esimerkiksi ryhdy toimiin estääkseen silpomisesta, voidaan huoltajaa rangaista pahoinpitelyrikoksesta kuten rikoksen tekijää (rikoslain 21 luvun 5 ja 6 § ja 3 luvun 3 §). Sovellettavaksi voi tulla myös rikoslain pakottamista koskeva säännös, jonka mukaan tuomitaan se, joka oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin (rikoslain 25 luvun 8 §). Pakottamisesta voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Myös törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu on rangaistavaa (rikoslain 21 luvun 6 a §).

Suomen rangaistussäännöksiä voidaan soveltaa myös ulkomailla tapahtuneeseen tytön sukuelinten silpomiseen. Silpomiseen, joka kohdistuu suomalaiseen tai Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen, sovelletaan rikoslain 1 luvun 5 §:n nojalla Suomen lakia. Lisäksi saman luvun 6 §:n mukaan Suomen kansalaisen ja Suomessa pysyvästi asuvan henkilön tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Mainittujen säännösten soveltaminen edellyttää yleensä sitä, että teko on rangaistava myös tekopaikan lain mukaan (rikoslain 11 luvun 11 §:n 1 mom.), mutta tätä kaksoisrangaistavuuden vaatimusta ei sovelleta pahoinpitelyyn tai törkeään pahoinpitelyyn, jos tekijä on Suomen kansalainen tai siihen vertautuva ja jos teko on Istanbulin sopimuksen 38 artiklassa tarkoitettu naisen sukuelinten silpominen (rikoslain 11 luvun 11 §:n 2 mom.).

Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:ssä säädetään viranomaisten ja eräiden muiden lasten kanssa työskentelevien velvollisuudesta tehdä salassapitosäännösten estämättä lastensuojeluilmoitus ja ilmoitus poliisille, jos heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu rikoslain 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko tai sellainen rikoslain 21 luvussa henkeen tai terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Myös

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

muilla kuin säännöksessä luetelluilla tahoilla on oikeus tehdä säännöksessä tarkoitettu lastensuojeluilmoitus.

Oikeuskäytäntö

Suomessa ei ole tähän mennessä annettu yhtään rikostuomiota tytön sukuelinten silpomisesta. Alioikeustasolla on vastikään käsitelty tällaista tekoa törkeää pahoinpitelyä koskevana rikosasiaina, mutta syyte hylättiin näyttöön liittyvistä syistä.

Myös niissä maissa, joissa tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen kieltämisestä on säädetty erillissäätelyä, oikeustapauksia on valiokunnan saamien tietojen mukaan vähän. Esimerkiksi Ruotsissa, jossa erillislaki on ollut voimassa jo 1980-luvun alusta alkaen, tuomioita silpomisesta on annettu vain muutama.

Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen vastainen työ

Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen vastaista työtä on tehty Suomessa 1990-luvun alusta alkaen, kun perinnettä harjoittavista maista lähtöisin olevien pakolaisten määrä alkoi kasvaa.

Eri ministeriöiden ja toimijoiden yhteistyönä laadittiin tyttöjen ja naisten silpomisen estämiseksi toimintaohjelma vuosiksi 2012—2016 (STM Julkaisuja 2012:8). Toimintaohjelma suosittaa kunnille, päättäjille, ammattilaisille, järjestöille, perinnettä harjoittavien yhteisöjen jäsenille ja muille asian kanssa tekemisissä oleville toimia, joiden avulla silpomisperinnettä voidaan estää ja auttaa sen läpikäyneitä tyttöjä ja naisia. Ohjelman tavoitteena oli luoda toimivat ja pysyvät valtakunnalliset ja alueelliset rakenteet tyttöjen ja naisten silpomisen estämiseksi sekä tehostaa yhteistyötä, selkeyttää työnjakoa ja parantaa koordinaatiota eri viranomaisten kesken.

Toimintaohjelman jatkoksi on vuonna 2019 laadittu toinen toimintaohjelma (STM Julkaisuja 2019:1), jonka tarkoituksena on lisätä ammattilaisten tietoa ja ylläpitää osaamista sekä välittää tietoa riskissä oleville ryhmille. Lisäksi siinä suositellaan aiempaa vahvemmin toimia jo leikattujen tyttöjen ja naisten hyvinvoinnin edistämiseksi ja heille tarjottavien palvelujen laadun ja saatavuuden parantamiseksi. Myös silpomisasian puheeksi ottamisen tärkeyttä painotetaan.

Keskeisessä roolissa toimintaohjelman toimeenpanossa oleva THL jakaa tietoa ja materiaalia silpomisen estämiseksi ja on kouluttanut erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia ja jalkautunut kuntakäynneille kuntiin. Ohjeistusta on viime aikoina kohdistettu esimerkiksi turva- paikanhakijoiden kanssa työskenteleville ammattilaisille, äitiys- ja lastenneuvolaan, kouluterveydenhuoltoon, synnytyssairaaloiden henkilökunnalle, lastensuojeluun ja varhaiskasvatukseen. Suomessa toimii myös useita silpomisen estämistyötä tekeviä järjestöjä ja yhteisöjä.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden näkemykset kansalaisaloitteesta

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden näkemykset kansalaisaloitteesta jakaantuivat: osa pitää lainsäädännön nykytilaa riittävänä, osa taas kannattaa tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen kieltävää erillislakia tai rikoslakiin sisällytettävää erilliskriminalisointia taikka ei vastusta sellaisen säätämistä, ja osa taas katsoo, että asiaa tulee vielä selvittää ja arvioida. Lisäksi osa asiantun-

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

tijoista arvioi kansalaisaloitetta lähinnä oman toimialansa tai asiantuntemuksensa kannalta, mutta ei ota kantaa aloitteen puolesta tai sitä vastaan. Myös valiokunnan kuulemien ministeriöiden näkemykset jakaantuivat edellä mainituin tavoin. Lukumääräisesti eniten oli niitä, jotka kannattivat erillislakia tai erilliskriminalisointia, sekä niitä, jotka eivät ottaneet tähän kantaa.

Erillislain tai rikoslakiin sisällytettävän erilliskriminalisoinnin puolesta on tuotu muun muassa esiin, että tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista koskevalla erillissäätelyllä lainsäätäjä voi antaa nykyistä vahvemman signaalin siitä, että silpominen on kiellettyä ja rangaistavaa toimintaa. Lainsäädäntötoimien katsotaan toimivan täydentävällä tavalla ehkäisystrategioiden rinnalla ja luovan muutokselle myönteisen ilmapiirin, sillä tutkimusten mukaan tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista koskeva erillissäätely ei ole toiminut vain pelotteena, vaan myös yllykkeenä perinteen lopettamiselle. Erillissäätelyä on puollettu myös oikeustilan selkeyttämisen ja oikeushyvien suojelun näkökulmasta.

Toisaalta on tuotu esiin, että tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista koskevalla erillissäätelyllä voi olla myös vakavia haittavaikutuksia, kuten ilmiön painuminen maan alle ja takertuminen perinteeseen entistä tiukemmin. On myös arvioitu, että syytetoimien välttämiseksi silpominen tehdään entistä nuoremmille tytöille tai se toteutetaan vaatimattomampana muotona, kuten pistona tai viiltona, jotta kiinnijääminen on epätodennäköisempää. Lisäksi on katsottu, että sukuelinten silpomisen kriminalisoiminen voi johtaa tyttöjen kaksinkertaiseen uhrituumiseen, sillä tyttö joutuu kärsimään sekä silpomisen että erottamisen vanhemmistaan.

Suhde perus- ja ihmisoikeuksiin

Kansalaisaloite koskee edellä kuvatuin tavoin vain tyttöjä ja naisia eli vain toista sukupuolta. Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on kuitenkin tuotu esiin, ettei kansalaisaloitteessa tarkoitettuihin lainsäädäntötoimiin tulisi ryhtyä vain tyttöjen ja naisten osalta. Valiokunta on valtiosääntöoikeuden asiantuntijoita kuulemalla selvittänyt kansalaisaloitteeseen liittyviä perus- ja ihmisoikeusnäkökohtia sekä sitä, edellyttävätkö perus- tai ihmisoikeudet tai niiden soveltamiskäytäntö kansalaisaloitteessa tarkoitettua sääntelyn toteuttamista sukupuolineutraalisti. Samalla valiokunta on selvittänyt, onko kansalaisaloitteesta tarpeen pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen loukkaa vakavasti perustuslaissa turvattua toimenpiteen kohteeksi joutuneiden henkilöiden oikeutta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen (perustuslain 7 §). Niin ikään se loukkaa perustuslaissa suojattua yksityiselämän suojaa rajoittaessaan henkilön oikeutta määrätä itsestään ja ruumistaan (perustuslain 10 §). Eryyisen vakavaksi sukuelinten silpomisen tekee sen kohdistuminen alaikäisiin, haavoittuvassa asemassa oleviin ja erityisen turvan tarpeessa oleviin lapsiin (perustuslain 6 §:n 3 mom.). Perusoikeusuudistuksen esitöissä on nimenomaisesti torjuttu tyttöjen sukuelinten silpomisen oikeuttaminen esimerkiksi uskontoon liittyvin perustein. Niiden mukaan uskonnon ja omantunnon vapautteen vedoten ei voida harjoittaa toimia, jotka loukkaavat ihmisarvoa tai muita perusoikeuksia tai ovat oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisia, eikä uskonnonvapausäännös siten voi oikeuttaa missään olosuhteissa ihmisyyksilöiden silpomista, kuten naisten ympärileikkausta, huolimatta tällaisen toimenpiteen mahdollisesta yhteydestä johonkin uskonnolliseen suuntaukseen (ks. HE 309/1993 vp, s. 56).

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

Sukupuolineutraalia kirjoitustapaa tulisi pitää lainsäädännössä selkeänä pääsääntönä, mutta valiokunnan saaman selvityksen mukaan sitä ei voida pitää ehdottomana vaatimuksena rikoslainsäädännössäkään, jos on olemassa erityisiä, hyväksyttäviä syitä suojata nimenomaan jompaa-kumpaa sukupuolta pelkästään tähän sukupuoleen säännönmukaisesti kohdistuvilta oikeudenloukkauksilta. Nyt käsillä olevassa asiassa on valiokunnan valtiosääntöoikeuden asiantuntijoilta saaman selvityksen mukaan poikkeuksellisesti erityisen painavia syitä perustuslain 6 §:n 2 momentin sukupuolen perusteella tapahtuvan syrjinnän kiellon estämättä kohdistaa erityisiä lainsäädännöllisiä toimenpiteitä tyttöjen ja naisten oikeuksien suojaamiseksi ottaen huomioon, että tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen kieltämisen tarkoituksena on torjua nimenomaan tyttöihin ja naisiin luonteensa puolesta kohdistuvia, poikkeuksellisen vakavia oikeudenloukkauksia. Yhdenvertaisuuteen liittyvät näkökohdat eivät siten estä lainsäädäntötoimenpiteitä, joilla torjutaan vain tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista.

Lakivaliokunnalla ei saadun selvityksen mukaan ole eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momenttiin perustuen velvollisuutta pyytää perustuslakivaliokunnan lausuntoa nyt puheena olevasta kansalaisaloitteesta, koska kyse on vasta ehdotuksesta lainvalmisteluun ryhtymisestä eikä konkreettisesta lakiehdotuksesta. Jos eduskunta päättää hyväksyä kansalaisaloitteen, se merkitsee vasta valtioneuvoston velvollisuutta ryhtyä asiassa toimenpiteisiin. Perustuslakivaliokunta on nimenomaisesti katsonut, ettei sen perustuslain mukaisiin tehtäviin kuulu ennakoivan arvion tekeminen jonkin tulevaisuudessa mahdollisesti annettavan lakiehdotuksen suhteesta perustuslakiin (PeVL 20/2013 vp, s. 4).

Kansalaisaloitteen arviointia ja valiokunnan johtopäätökset

Kansalaisaloitteessa on kyse kansalaisaloitelain (12/2012) 4 §:ssä tarkoitettusta perustellusta ehdotuksesta lainvalmisteluun ryhtymisestä. Aloitteessa ehdotetaan tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltävää omaa lakia, joka kattaa kaikenikäiset tytöt ja naiset sekä ulkomailla tehdyt silpomiset. Aloitteen mukaan Suomi on ainoa Pohjoismaa, jossa naisten sukuelinten silpomista ei ole kielletty erillislailla, ja viitataan Ruotsiin, jossa silpomisen kieltävä erillislaki on ollut voimassa vuodesta 1982 lähtien.

Aloitteessa viitattu Ruotsin erityislaki naisten sukuelinten silpomisen kieltämisestä sisältää säännökset sukuelinten silpomisen rangaistavuudesta ja rangaistusasteikosta. Suomessa rangaistussäännösten laatimisperinne on erilainen, sillä rangaistussäännökset vakavimmista teoista eli vankeusuhkaiset rangaistussäännökset sijoitetaan rikoslakiin ja rikoslain ulkopuolisessa lainsäädännössä annetaan rangaistussäännöksiä vain vähäisistä, sakonuhkaisista teoista. Ruotsia vastaava erillissääntely tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisesta tulisi siten Suomessa sisällyttää rikoslakiin eikä säätää asiasta aloitteessa tarkoitettua erillislakia.

Vaikka kansalaisaloitteessa ehdotettua muutosta ei voida toteuttaa siinä esiin tuodulla sääntelytavalla, valiokunta suhtautuu aloitteeseen ja sen tavoitteisiin myönteisesti. Tämän vuoksi ja ottaen huomioon, että käsiteltävänä olevassa aloitteessa on kyse toimenpidealoitemuotoisesta ehdotuksesta eikä konkreettisesta lakiehdotuksesta, valiokunta on pitänyt aloitteen käsittelyssä keskeisenä sen arvioimista, tulisiko lainsäädännön nykytilaa muuttaa muulla, Suomen sääntelyperinteeseen sopivalla tavalla ja tulisiko aloitteen pohjalta siten edellyttää hallituksen ryhtyvän toimenpiteisiin. Tältä osin valiokunta lausuu seuraavaa.

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

On selvää, että tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen on rangaistavaa Suomessa jo nykyisin. Kuten kansalaisaloitteessakin todetaan, tekoa arvioidaan rikoslain pahoinpitelyä koskevien säännösten nojalla. Nykytilan on arvioitu vastaavan kansainvälisiin velvoitteisiin kriminalisoida silpominen ja kattavan silpomisen eri muodot, yllytyksen ja avunannon silpomiseen sekä ulkomailta tehdyn silpomisen. Pahoinpitelyä koskevien rangaistussäännösten rangaistusasteikot ja rikoksen pitkä vanhenemisaika kuvastavat teon vakavuutta. Lisäksi Suomessa on jo pitkään tehty laaja-alaista poikkihallinnollista käytännön työtä tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen ehkäisemiseksi.

Saadun selvityksen valossa ilmiö vaikuttaa kuitenkin monin tavoin ja monesta syystä haastavalta. Ensinnäkin tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen yleisyydestä ja laajuudesta Suomessa on vaikeaa saada luotettavaa kuvaa, koska käytettävissä ei ole tarkkoja, järjestelmällisesti kerättyjä tietoja silpomisen läpikäyneiden tyttöjen ja naisten määristä eikä myöskään tapauksista, joissa silpominen tai sen uhka olisi ilmennyt viranomaisten työssä. Tutkittua tietoa ei myöskään ole siitä, että Suomessa asuvia tyttöjä olisi viety muualle silvottaviksi. Valiokunnalle esitetty yleinen arvio on, ettei silpomista tehdä Suomessa ja usein kyse on ulkomailla ennen maahantuloa tehdystä silpomisesta. Toisaalta Fenix ry:n selvityksessä on edellä selvitetyn tavoin tullut esiin konkreettisia tapauksia, joissa Suomessa asuva tyttö on lähetetty ulkomaille silvottavaksi. Myös vastikään toteutetun kouluterveyskyselyn vastaajissa on todennäköisesti muutama sukuelinten silpomisen läpikäynyt Suomessa syntynyt tyttö. Niin ikään sairaanhoitopiireissä on saadun selvityksen mukaan hoidettu yksittäisiä Suomessa syntyneitä potilaita, jotka on silvottu ulkomailla. Lisäksi käytännössä on edellä mainitun tavoin syntynyt epäilyjä siitä, että tyttö viedään koululoman aikana ulkomaille silvottavaksi, samoin kuin tapauksia, joissa silpomista on suunniteltu. Saadun selvityksen valossa ainakin joitakin Suomessa syntyneitä ja asuvia tyttöjä on silvottu ulkomailla, ja myös tällaisen uhkaa on esiintynyt. Valiokunta pitää tilannetta erittäin huolestuttavana.

Poliisille asiaa koskevia rikosilmoituksia ja lastensuojeluviranomaisille asiaa koskevia lastensuojeluilmoituksia on kuitenkin valiokunnan saamien tietojen mukaan tehty hyvin harvoin, eikä tyttöjen sukuelinten silpomistapauksia ole juurikaan käsitelty rikosprosessissa eikä rikostuomioita ole toistaiseksi annettu. Valiokunnan kuulemien poliisiviranomaisten edustajien mukaan ongelmana on, ettei tyttöjen sukuelinten silpomisesta tehdä poliisille rikosilmoituksia, jolloin niitä ei päästä tutkimaan rikosepäilynä. Lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuden osalta on vuorostaan arvioitu, ettei ilmoitusvelvollisuutta tunneta riittävän hyvin tai että viranomaiset ovat hyvin varovaisia tekemään ilmoituksia näistä asioista ja että kynnys ilmoituksen tekemiseen on käytännössä korkea. Se, ettei rikosilmoituksia eikä lastensuojelulaissa tarkoitettuja ilmoituksia tehty, vaikka käytännössä tapauksia ja niiden uhkaa on ilmennyt, ilmentää valiokunnan mielestä sitä, että tapausten ilmitulossa, silpomisilmiön ja silpomisen tunnistamisessa sekä asiaa koskevan lainsäädännön tuntemisessa ja toimeenpanossa on käytännössä ongelmia. Näihin seikkoihin tulee jatkossa kiinnittää erityistä huomiota.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on esitetty toisistaan poikkeavia näkemyksiä myös siitä, missä määrin perinnettä harjoittavat yhteisöt tietävät tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen olevan Suomessa rangaistavaa. Osa asiantuntijoista on katsonut, että yhteisöt ovat tästä tietoisia, mutta osan mielestä yhteisöissä ei välttämättä ole selkeää ymmärrystä Suomen lainsäädännön si-

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

sällöstä eikä silpomista välttämättä pidetä pahoinpitelynä eikä sen ymmärretä aiheuttavan haittaa tytölle ja naiselle.

Rikosvastuun toteuttamiselle aiheutuu haasteita myös siitä, että varsinainen silpomisteko tapahtuu yleensä ulkomailla. Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa ja samalla Suomen tuomioistuinten toimivaltaa rikosasioissa määrittää rikoslain 1 luku. Ulkomailla tehty teko voi tulla Suomessa käsiteltäväksi esimerkiksi sillä perusteella, että teko on kohdistunut Suomen kansalaiseen tai Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen (rikoslain 1 luvun 5 §), tai sillä perusteella, että rikoksen tekijä on Suomen kansalainen taikka asuu pysyvästi Suomessa tai muussa pohjoismaassa (rikoslain 1 luvun 6 §). Tapauksissa, joissa rikos on tehty ulkomailla ja toimivallan käytön perusteena on tekijän tai uhrin kansalaisuus, edellytetään pääsääntöisesti kaksoisrangaistavuutta eli sitä, että teko on rangaistava paitsi Suomen myös tekopaikan lain mukaan (rikoslain 1 luvun 11 §). Kuten edellä on mainittu, kaksoisrangaistavuutta ei kuitenkaan vaadita, kun kyseessä on tytön tai naisen sukuelinten silpominen, sillä kaksoisrangaistavuuden vaatimusta ei sovelleta pahoinpitelyyn tai törkeään pahoinpitelyyn, jos tekijä on Suomen kansalainen tai siihen vertautuva ja jos teko on naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen 38 artiklassa tarkoitettu naisen sukuelinten silpominen (2 mom. 8 kohta).

Tapauksessa, jossa suomalainen tai Suomessa pysyvästi asuva tyttö tai nainen on joutunut silpomisen kohteeksi ulkomailla, Suomen lakia voidaan siten soveltaa tekopaikan lainsäädännöstä riippumatta, jos tekijänä on ollut Suomen kansalainen tai Suomessa pysyvästi asuva henkilö. Toimivallan ulottuvuudesta ei tällöin ole epäselvyyttä. Kaksoisrangaistavuuden täyttymistä edellytetään sen sijaan, jos ulkomailla tehdyn teon tekijä on ulkomaalainen henkilö, joka ei asu Suomessa. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on tuotu esiin tähän liittyviä haastavia lainsoveltamistilanteita ja pohdittu muun muassa kysymystä siitä, voidaanko Suomen kansalainen tai Suomessa pysyvästi asuva henkilö tuomita yllytyksestä tai avunannosta sellaiseen silpomistekoon, jonka ulkomailla asuvaa ulkomaalaista tekijää ei voitaisi kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen täyttymättä jäämisen vuoksi tuomita Suomessa. Tämän osalta on pohdittu muun muassa osallisten vastuun aksessorisuutta eli sitä, miten pitkälle osallisten vastuu on sidoksissa päätekijän tekoon ja voidaanko tekijän kansalaisuutta ja asuinpaikkaa, jotka johtavat kaksoisrangaistusvaatimuksen soveltamiseen, mahdollisesti pitää rikoslain 5 luvun 7 §:ssä tarkoitettuina henkilökohtaisina olosuhteina, jotka eivät vaikuta muiden osallisten vastuuseen. Myös rikoslain 5 luvun 4 §:ssä tarkoitettujen välillisten tekemisen soveltumista on pohdittu. Sen mukaan tekijänä tuomitaan se, joka on tehnyt tahallisen rikoksen käyttäen välikappaleena toista, jota ei voida rangaista siitä rikoksesta syyntakeettomuuden tai tahallisuuden puuttumisen vuoksi taikka muusta rikosoikeudellisen vastuun edellytyksiin liittyvästä syystä. Säännöksen tarkoituksena on huolehtia siitä, että päätekijän vastuun edellytysten puuttuminen ei koidu häntä hyväksikäyttävän eduksi, ja se on syntynyt tarpeesta paikata tiukasta aksessorisuusvaatimuksesta seuraavat rangaistusaukot (ks. hallituksen esitys rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi, HE 44/2002 vp, s. 148). Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan edellä mainittuihin kysymyksiin ei kuitenkaan voida ottaa täsmällistä kantaa, koska niistä ei ole löydettävissä nimenomaisia esityölausumia, oikeustapauksia eikä kirjallisuuden kannanottoja.

Haasteita rikosvastuun toteutumiselle aiheutuu myös siitä, että näytön saaminen ulkomailla tapahtuneesta silpomisesta voi olla vaikeaa. Vaikeuksia voi aiheutua vanhempien ja suvun roolista,

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

sillä lähiomaiset voivat olla aktiivisia asian suhteen, vaikka he eivät itse silpomista tekisikään. Tällöin he voivat olla epäillyn asemassa tai mahdollisesti todistajia. Myöskään lapsi ei välttämättä halua saattaa vanhempiaan tai sukulaisiaan vaikeuksiin, eivätkä muut lähipiirissä olevat välttämättä halua todistaa asiassa.

Lakivaliokunta toteaa, että tarpeesta säätää erityinen rangaistussäännös tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisesta on keskusteltu jo 1990-luvulla. Tuolloin kuitenkin katsottiin, ettei oman tekemuodon säätäminen rikoslakiin ole tarpeen, koska naisen ympärileikkaus täyttää törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön (LaVM 22/1994 vp, s. 12). Myös Istanbulin sopimuksen kansallisen voimaansaattamisen yhteydessä vuonna 2015 arvioitiin, ettei tyttöjen sukuelinten silpomisen kriminalisointia koskeva 38 artikla edellyttänyt Suomessa lainsäädäntömuutoksia (ks. HE 155/2014 vp, s. 52). Sopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä kuitenkin rikoslain 1 luvun kansainvälistä toimivaltaa koskevia säännöksiä muutettiin edellä mainituin tavoin siten, että sopimuksen 38 artiklassa mainittujen tekojen osalta kaksoisrangaistavuutta ei edellytetä (TyVM 15/2014 vp). Myös nyt käsillä olevan kansalaisaloitteen käsittelyssä valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on esitetty näkökohtia sekä lainvalmistelutoimenpiteisiin ryhtymisen puolesta että sitä vastaan.

Toisaalta Istanbulin sopimuksen valvontaryhmä GREVIO on syyskuussa 2019 kiinnittänyt huomiota siihen, että vaikka Suomessa ei ole naisten sukuelinten silpomista koskevaa erilliskriminalisointia ja vallitsee yksimielisyys siitä, että tällainen toiminta kuuluu (törkeää) pahoinpitelyä koskevan säännöksen alaan, Istanbulin sopimuksen 38 artiklan c-alakohta edellyttää tyttöön kohdistuvan kehottamisen, pakottamisen tai järjestämisen kriminalisointia myös silloin, kun esimerkiksi perheen tai yhteisön jäsenet kehottavat, pakottavat tai järjestävät tytön alistumaan silpomiseen, mutta eivät osallistu aktiivisesti toimenpiteen järjestämiseen. Suosituksissaan GREVIO rohkaiseekin Suomen viranomaisia kriminalisoimaan kyseisessä kohdassa tarkoitetun toiminnan. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan oikeusministeriö arvioi parhaillaan tarvetta tämentää silpomisen rangaistavuutta koskevaa lainsäädäntöä mainitun suosituksen pohjalta.

Valiokunta yhtyy asiantuntijakuulemisissa yleisesti esille tuotuun näkemykseen siitä, että tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen vastaisessa työssä ensiarvoisen tärkeitä ovat käytännön ehkäisevät toimenpiteet. Tätä työtä voidaan kuitenkin edistää ja tukea myös lainsäädännöllisin keinoin, ja keskeistä on, että lainsäädäntö on tältä osin selkeää ja riittävän kattavaa.

Arvioituaan kansalaisaloitetta ja saamaansa selvitystä kokonaisuutena lakivaliokunta on päättänyt katsomaan, että vaikka Suomessa on jo 1990-luvulta lähtien katsottu, että rikoslain pahoinpitelyä koskevat säännökset ovat riittäviä kattamaan tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen ja niiden on katsottu täyttävän kansainväliset velvoitteet kriminalisoida silpominen, nykytilaa on aiheellista arvioida uudelleen ottaen muun muassa huomioon, että sääntelytilanteessa ja yhteiskunnallisissa olosuhteissa on vuosien aikana tapahtunut olennaisia muutoksia. Muun muassa perus- ja ihmisoikeudet ovat merkittävästi korostuneet, ja myös asiaa koskevia kansainvälisiä velvoitteita koskevissa tuoreissa suosituksissa Suomea rohkaistaan lisätoimenpiteisiin. Niin ikään maahanmuutto on 1990-luvulta lähtien olennaisesti lisääntynyt, ja maahanmuuttajia on tullut myös silpomisperinnettä harjoittavista maista. Valiokunta viittaa myös edellä kuvattuun aloitteen käsittelyssä saamaansa selvitykseen, jonka valossa ainakin joitakin Suomessa syntyneitä ja asuvia tyttöjä on lähetetty ulkomaille silvottaviksi ja myös tällaisen uhkaa on ilmennyt. Rikostuomioita ei kuitenkaan ole annettu eikä asioita ole juurikaan käsitelty rikosprosessissa. Myös ri-

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

koslain kansainvälistä ulottuvuutta koskeviin säännöksiin liittyy edellä selvitettyjä tulkintakysymyksiä. Valiokunta myös toteaa, että se on jo aiemmin käsitellessään muutoksia lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistussäännöksiin päätyntä katsomaan, että erillisen tyttöjen sukuelinten silpomista koskevan rangaistussäännöksen säätämistä tulisi selvittää (LaVM 24/2018 vp, s. 23).

Valiokunta katsoo, että tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen rangaistavuutta on tarpeen selkeyttää. Tämä voidaan tehdä säätämällä rikoslakiin erityinen rangaistussäännös tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisesta. Tällaiselle erityiselle rangaistussäännökselle voidaan esittää vahvoja perusteita. Sen avulla voidaan vahvistaa tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen kieltoa ja viestiä aiempaa voimakkaammin ja selkeämmin tällaisen toiminnan perus- ja ihmisoikeuksia loukkaavasta ja rangaistavasta luonteesta. Lisäksi sen avulla on mahdollista ottaa nykyistä paremmin ja selkeämmin huomioon tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomiseen liittyvät erityispiirteet, sillä rikoslain pahoinpitelyä koskevat rangaistussäännökset eivät välttämättä täysin kata tekoon sisältyvää seksuaalisen koskemattomuuden ja itsemääräämisoikeuden loukkausta. Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen eroa tavanomaisista pahoinpitelyrikoksista myös muun muassa siinä, että tytön tai naisen sukuelinten silpomisen toteuttaminen vaatii etukäteissuunnittelua ja erityisiä järjestelyjä, kun taas tavanomaisiin pahoinpitelyrikoksiin ei tällaista välttämättä sisälly. Erityisen rangaistussäännöksen ja sitä koskevien esitöiden avulla voidaan myös helpottaa lainsoveltamis- ja tulkintatilanteita. Valiokunnan mukaan kyse ei ole siitä, että erityisen rangaistussäännöksen sisällyttämistä rikoslakiin tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisesta perusteltaisiin yksinomaan tai lähes yksinomaan lainsäädäntötoimen signaalivaikutuksella. Haittapuolena on tuotu esiin kansainvälisten kokemusten perusteella, että silpomisen rangaistavuuden erityissääntely voi aiheuttaa muun muassa ilmiön maan alle painumista. Ottaen kuitenkin huomioon, että silpomisen on jo nykyisin Suomessa pahoinpitelyrikoksena rangaistavaa, voidaan arvioida, ettei riski tällaisista seurauksista ole meillä niin ilmeinen.

Erityisen rangaistussäännöksen lisääminen asiasta rikoslakiin edellyttää sukuelinten silpomisen määritelmän, tunnusmerkistön, rangaistavuuden alan ja rangaistusasteikon huolellista pohtimista ottaen huomioon perustuslain 8 §:n laillisuusperiaatteen vaatimukset rikoslainsäädännön täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta samoin kuin se, että sukuelinten silpomisen tekoavat ja vakavuusaste vaihtelevat suuresti. Sukuelinten silpomista ei voida pitää sallittuna edes aikuisten osalta, sillä suostumusta ei ole yleisesti katsottu voitavan antaa tekoihin, jotka vahingoittavat terveyttä vakavasti. Huomioon tulee siten ottaa, että myös naisen sukuelimet voidaan silpoa rangaistavalla tavalla. Lisäksi arvioitavaksi tulee suhde lääketieteellisiin ja kosmeettisiin toimenpiteisiin samoin kuin suostumuksen asema ja merkitys lievemmissä teoissa sekä suhde rikoslain pahoinpitelyä koskeviin säännöksiin ja konkurensikysymyksiin. Samassa yhteydessä on perusteltua arvioida GREVION esiin nostama tarve kriminalisoida myös sellainen tyttöön kohdistuva kehottaminen, pakottaminen tai järjestäminen, kun esimerkiksi perheen tai yhteisön jäsenet kehottavat, pakottavat tai järjestävät tytön alistumaan silpomiseen, sekä Suomen rikoslainsäädännön kansainväliseen ulottuvuuteen liittyvät edellä kuvatut tulkintakysymykset.

Toisaalta voi olla mahdollista, että tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen rangaistavuutta voidaan rikoslaisissa selkeyttää muullakin tavalla kuin kyseiseen lakiin sisällytettävällä erityisellä rangaistussäännöksellä, kuten täsmentämällä rikoslain pahoinpitelyä koskevia säännöksiä. Vaihtoehtoja on perusteltua selvittää ja arvioida laaja-alaisesti.

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

Edellä esittämänsä perusteella valiokunta katsoo, että tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen rangaistavuutta on tarpeen selkeyttää. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa päätösehdotuksessaan, että eduskunta edellyttää kansalaisaloitteen pohjalta valtioneuvoston ryhtyvän mahdollisimman ripeästi toimenpiteisiin tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen säätämiseksi rikoslaissa rangaistavaksi nykyistä selkeämmin ja antavan tarvittavat lakiehdotukset eduskunnan käsiteltäviksi kuluvan vaalikauden aikana.

Lainsäädännölliset toimenpiteet eivät korvaa eivätkä ole yksin riittäviä tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen estämiseksi ja siihen puuttumiseksi, vaan jatkossakin tarvitaan lisäksi tehokkaita, vaikuttavia käytännön toimenpiteitä hallinnon eri aloilla, kuten terveydenhoidossa, neuvolassa, varhaiskasvatuksessa, kouluissa, lastensuojelussa, maahanmuuttoprosesseissa ja kotouttamisessa. Viranomaisten koulutus, yhteistyö ja yhteistyön koordinoiminen ovat ensiarvoisen tärkeitä. Erityistä huomiota on edellä todetuin tavoin aiheellista kiinnittää lastensuojelulaissa säädetyn ilmoitusvelvollisuuden toteuttamiseen. Keskeistä on, että ammattilaiset ottavat asian puheeksi ja lastensuojelulain 25 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa tekevät lastensuojeluilmoituksen ja ilmoittavat poliisille. Silpomisen vastaisen työn tehokkuus edellyttää myös riittäviä resursseja, jotka tulee varmistaa pitkäjänteisesti.

Valiokunta korostaa myös yhteisöjen tietoisuutta Suomen lainsäädännöstä ja käytänteistä. Valistusta ja neuvontaa on aiheellista antaa heti maahantulon yhteydessä ja jatkaa kotoutuksessa. Tietoa annettaessa on tärkeää korostaa, että silpominen on rangaistavaa myös ulkomailla tehtynä ja rangaistavaa myös niiden ihmisten osalta, jotka Suomesta käsin myötävaikuttavat silpomiseen. Myös tytöille on keskeistä antaa tietoa sukuelinten silpomisesta ja sen rangaistavuudesta sekä lapsen edusta ja seksuaalikasvatuksesta. Kouluterveydenhoidon keskeinen rooli tyttöjen kannalta on tärkeää tunnistaa.

On myös tärkeää tuottaa entistä luotettavampaa ja järjestelmällisemmin kerättyä tietoa ilmiön yleisyydestä Suomessa. Tältä osin valiokunta kiinnittää huomiota syntyneiden lasten rekisteriin, sillä jotta rekisterin tiedot ovat kattavia, siihen on välttämätöntä saada HUS:n alueen tiedot. Lisäksi vaikka kouluterveyskyselyn tuottamaan tietoon liittyy edellä mainittuja epävarmuustekijöitä, valiokunta pitää tärkeänä, että tietoa silpomisesta kerätään sen avulla jatkossakin säännöllisesti joka toinen vuosi. Kysely tulisi myös laajentaa nuorempiin ikäryhmiin kuin vain lukion ja ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoihin.

Poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus

Arvioinnin tausta

Vaikka sukupuolineutraalia kirjoitustapaa tulisi pitää lainsäädännössä selkeänä pääsääntönä, yhdenvertaisuuteen liittyvät näkökohdat eivät valiokunnan valtiosääntöoikeuden asiantuntijoilta saaman selvityksen mukaan estä lainsäädäntötoimenpiteitä, joilla torjutaan vain tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista. Tämä huomioon ottaen ja koska kansalaisaloite itsessään koskee vain tyttöjä ja naisia, valiokunta on edellä selvitetyn tavoin keskittynyt asian käsittelyssä tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomiseen.

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

Edellä mainitusta huolimatta valiokunta on pitänyt aiheellisena selvittää myös poikien ei-lääketieteellistä ympärileikkausta koskevaa oikeustilaa ja käytäntöä kansalaisaloitteen käsittelyn yhteydessä. Selvyyden vuoksi valiokunta toteaa, että valiokuntien yleisohjeissa tarkoitetuista valiokunnan muutosvallan rajoista ja asiayhteysvaatimuksesta ei valiokunnan saaman selvityksen mukaan aiheudu estettä käsitellä valiokunnan mietinnössä myös poikien ympärileikkaukseen liittyviä kysymyksiä, vaikka kansalaisaloite koskee sanamuotonsa mukaan vain tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista. Valiokunta voi asiayhteysvaatimusta rikkomatta tehdä ehdotuksia myös sellaisista seikoista, joista ei ole mainintaa vireilletuloasiakirjassa, mutta jotka käsiteltävänä olevaa asiaa välittömästi sivuavina tai siitä suorastaan johtuvina kuuluvat samaan asiakokonaisuuteen, ja asiayhteysvaatimuksen osalta kansalaisaloitteet eivät eroa valiokunnan käsiteltävänä olevista muista lakiehdotuksista tai kansanedustajien toimenpidealoitteista. Lisäksi valiokunnan liikkumavara on saadun selvityksen mukaan toimenpidealoitteen yhteydessä laajempi kuin lakiehdotusta käsiteltäessä.

Yleistä

Poikien ei-lääketieteellisellä ympärileikkauksella tarkoitetaan uskonnollisiin tai kulttuurisiin syihin perustuvaa toimenpidettä, jossa pojan siittimestä poistetaan esinahkaa. Poikien ei-lääketieteellisellä ympärileikkauksella on keskeinen merkitys juutalaisuudessa ja islamissa, mutta sitä tehdään myös muista, kuten kulttuurisista tai sosiaalisista syistä.

Poikien ei-lääketieteellisiä ympärileikkauksia tehdään eri puolilla maailmaa. Saadun selvityksen mukaan missään maassa ei ole tietävästi säädetty nimenomaista kieltoa poikien ei-lääketieteellisiin perustein tehtäville ympärileikkauksille, eikä mikään kansainvälinen sopimus sitä yksiselitteisesti kiellä. Ruotsissa poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus on nimenomaan sallittu erityislaissa säädetyn edellytyksin.

Nykytila Suomessa

Suomessa ei ole erityislainsäädäntöä poikien ei-lääketieteellisestä ympärileikkauksesta. Saadun selvityksen mukaan sekä tyttöjen ja naisten silpomisia että poikien ja miesten ympärileikkauksia käsitellään Suomessa yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti lähtökohtaisesti samoin, rikoslain pahoinpitelyä koskevin kriteerein. Poikien ei-lääketieteellisestä ympärileikkauksesta on kuitenkin korkeimman oikeuden ratkaisuja (KKO 2008:93, KKO 2016:25 ja 2016:24), joita selvitetään seuraavassa tarkemmin.

Korkeimman oikeuden linjaratkaisussa (KKO 2008:93) oli kyse tapauksesta, jossa vanhempi oli suorittanut lääkäriä neljän ja puolen vuoden ikäiselle pojalleen ympärileikkauksen uskonnollisista syistä. Tapauksessa tuli arvioitavaksi, voidaanko ympärileikkauksen taustalla olleita uskonnollisia, kulttuurisia ja sosiaalisia syitä pitää sellaisina perusteina, jotka oikeuttavat vanhemman menettelyn huolimatta siitä, että se lähtökohtaisesti täyttää pahoinpitelyn tai ainakin lievän pahoinpitelyn ulkoisen tunnusmerkistön.

Asiaa on korkeimman oikeuden ratkaisussa arvioitu laajasti perusoikeusnäkökulmasta ottaen huomioon perustuslain 6 §:n 3 momentti lasten oikeuksista, perustuslain 7 §:n säännökset henkilökohtaisesta koskemattomuudesta, perustuslain 10 §:n säännökset yksityiselämän suojasta ml.

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan määräykset perhe-elämän suojasta sekä perustuslain 11 §:n säännökset uskonnon ja omantunnon vapaudesta. Korkeimman oikeuden mukaan perus- ja ihmisoikeutena suojattuun lapsen ruumiilliseen koskemattomuuteen puuttumista ja sen puolustettavuutta tulee arvioida nimenomaan asianomaisen lapsen ja hänen etujensa kannalta (tuomion kohta 23). Lapsen huoltajilla voi olla oikeus päättää lapsensa puolesta tällaisesta toimenpiteestä sillä edellytyksellä, että toimenpiteen tarkoituksena on edistää lapsen hyvinvointia ja kehitystä. Lisäksi on edellytettävä, että toimenpide ei myöskään objektiivisesti arvioiden ole lapsen edun vastainen. Tällöin on erityistä merkitystä ruumiilliseen koskemattomuuteen puuttumisen laadulla. Korkeimman oikeuden mukaan selvää on, että lapsen ruumiillisen koskemattomuuden vakavaa loukkausta ei voida oikeuttaa esimerkiksi uskonnon vapauteen ja harjoittamiseen liittyvillä näkökohdilla siinä tapauksessa, että sitä perusteltaisiin lapsen etuun liittyvillä seikoilla. Arvioinnissa joudutaan punnitsemaan vastakkain sitä, minkä asteisesta henkilökohtaiseen vapauteen puuttumisesta on kysymys, sekä sitä, kuinka painavia, nimenomaan lapsen omaan etuun liittyviä perusteita tällaiselle puuttumiselle on esitettävissä (tuomion kohta 24).

Korkeimman oikeuden mukaan asiassa esitetyn selvityksen valossa ympärileikkausta voidaan sellaisenaan pitää jokseenkin vaarattomana toimenpiteenä, sillä vaikka ympärileikkauksessa poistetaan peruuttamattomasti esinahka tai sen osa ja se voi aiheuttaa jossain määrin kipua, se ei kuitenkaan asianmukaisesti ja ammattitaitoisesti suoritettuna aiheuta asianomaiselle terveydellistä tai muutenkaan pysyvää haittaa (tuomion kohta 25). Kyseessä on toimenpide, jolla toisinaan on myös lääketieteellisiä perusteita ja jota varten on siitakin syystä olemassa asianmukaiset ja ammatillisesti koetellut menettelytavat. Korkein oikeus myös katsoi, että vaikka toimenpiteen vaikutus on pysyvä ja peruuttamaton, siihen ei liity lasta tai hänestä sittemmin kehittyvää aikuista kielteisesti leimaavia piirteitä. Nämä seikat huomioon ottaen korkein oikeus piti ympärileikkausta verraten vähäisenä puuttumisena lapsen ruumiilliseen koskemattomuuteen, mikäli toimenpide suoritetaan lääketieteelliseltä kannalta asianmukaisesti, asiallisissa hygieenisissä olosuhteissa ja toimenpiteen edellyttämää kivunlievitystä käyttäen.

Korkeimman oikeuden mukaan uskonnollisista syistä suoritettavalla ympärileikkauksella voidaan arvioida olevan myönteistä merkitystä nimenomaan leikattavan pojan itsensä, hänen identiteettinsä kehittymisen sekä uskonnolliseen ja sosiaaliseen yhteisöönsä kiinnittymisen kannalta (tuomion kohta 26). Näistä syistä korkein oikeus katsoi, että uskonnollisin perustein suoritettua ympärileikkauksen muodossa tapahtuvaa puuttumista pojan ruumiilliseen koskemattomuuteen voidaan pitää lapsen kokonaisedun kannalta puolustettavana ja kokonaisuutenakin arvostellen siinä määrin vähäisenä toimenpiteenä, ettei lapsen huoltajien menettelyä tällaisen ympärileikkauksen teettämisessä lapselle ole aiheutta pitää sellaisena lapsen etua ja oikeutta loukkaavana tekona, joka olisi pahoinpitelynä rangaistava.

Korkein oikeus otti ratkaisussaan kantaa myös tyttöjen ympärileikkauksiin. Korkeimman oikeuden mukaan tytön ympärileikkaus merkitsee tosiasiallisesti silpomista ja on selvästi vakavampaa kajoamista heidän ruumiilliseen koskemattomuuteensa kuin asianmukaisesti suoritettu pojan ympärileikkaus (tuomion kohta 27). Korkeimman oikeuden mukaan tässä teossa on siten kysymys lähinnä törkeäksi pahoinpitelyksi luokiteltavasta menettelystä, jota ei voida oikeuttaa tai rinnastaa poikien ympärileikkaukseen.

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

Edellä selvitettyssä tapauksessa korkein oikeus päätyi siten siihen, ettei lapsen huoltajan menettely ollut kyseisessä tapauksessa pahoinpitelynä rangaistavaa. Myös tapauksessa KKO 2016:24 päädyttiin siihen, ettei vanhempien menettely ollut rangaistavaa. Myöskään toimenpiteen suorittaneen henkilön, joka ei ollut lääkäri, ei katsottu syyllistyneen pahoinpitelyyn. Toimenpide oli suoritettu lääketieteellisesti asianmukaisesti.

Sen sijaan ratkaisussa KKO 2016:25 ympärileikkaus oli suoritettu neljän kuukauden ikäiselle poikalapselle lääketieteellisesti oikein ja kivunlievitystä käyttäen, mutta toimenpide oli suoritettu vastoin toisen huoltajan tahtoa. Tässä tapauksessa korkein oikeus päätyi katsomaan, ettei toimenpiteen ollut osoitettu olleen objektiivisesti arvioiden lapsen edun mukainen. Huoltajan teko oli siten tässä tapauksessa rangaistava. Toimenpiteen suorittaneeseen lääkäriin kohdistettu syyte pahoinpitelystä kuitenkin hylättiin, koska lääkäri oli ollut perustellusti siinä käsityksessä, että toimenpiteelle oli kummankin vanhemman suostumus ja että leikkaus oli oikeutettu.

Lisäksi korkein oikeus on edellä mainitussa ratkaisussaan KKO 2016:25 todennut seuraavaa (tuomion kohta 11):

"Korkein oikeus toteaa, että rikosoikeuden keskeisten periaatteiden, henkilöiden yhdenvertaisuuden ja rikosvastuun ennustettavuuden, kannalta on epätydyttävää, että muilla kuin lääketieteellisillä perusteilla tehdyn ympärileikkauksen oikeutus ja tällaisen toimenpiteen suorittaneen henkilön rikosvastuun edellytykset joudutaan arvioimaan lapsen etuun kytkeytyvien tapauskohtaisten ja arvostuksenvaraisten näkökohtien perusteella. Vaikka Korkein oikeus on erityislainsäädännön puuttuessa pyrkinyt linjaamaan suuntaviivoja, joiden täyttyessä poikalapsen ympärileikkaukselta voidaan pitää hänen etunsa kannalta oikeutettuna, yksittäistapauksia koskevilla ratkaisuilla ei pystytä kattavasti hallitsemaan tätä kysymystä. Muulla kuin lääketieteellisellä perusteella suoritettujen ympärileikkauksen hyväksyttävyyden arviointi edellyttää laaja-alaista ja monitahoista lapsen kokonaisuuteen liittyvää punnintaa, jossa otetaan huomioon paitsi lapsen ja lapsen huoltajien oikeudet, myös tekoolosuhteisiin ja toimenpiteen suorittajaan liittyvät kysymykset. Tällainen punninta on mahdollista vain asianmukaiseen valmisteluun perustuvassa lainsäädäntömenettelyssä. Ensiarvoisen tärkeää on tällöin ottaa kantaa myös seuraamuksiin, joita mahdollisen erityissääntelyn rikkomisesta aiheutuu."

Poikien ympärileikkauksia koskevaa lainsäädäntötarvetta on selvitetty sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2003 asettamassa työryhmässä. Työryhmä päätyi yksimielisesti esittämään, että uskonnollisten ja kulttuuristen perinteiden vuoksi tehtävät poikien ympärileikkaukset tulisi sallia tietyin edellytyksin (STM:n Työryhmämuistioita 2003:39). Sääntelyn tavoitteena oli varmistaa, että toimenpide tehdään turvallisissa olosuhteissa. Työryhmän valmisteleva lakiluonnos poikien ympärileikkauksesta ei kuitenkaan tuolloin eikä sen jälkeen ole edennyt poliittisessa päätöksenteossa. Sosiaali- ja terveysministeriö on kuitenkin vuonna 2015 antanut ei-lääketieteellisiin perusteisiin tehtävästä pojan ympärileikkauksesta ohjeen (STM/242/2015), jossa määritellään leikkauksen tekijä, huoltajien tiedonsaanti, huoltajien suostumus, pojan kuuleminen, kivunlievitys ja ympärileikkauksen olosuhteet.

Useat kansainväliset elimet ovat tehneet suosituksia poikien ei-lääketieteellisestä ympärileikkauksesta. Esimerkiksi Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous on suosittanut vuon-

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

na 2013 tekemässään päätöslauselmassa, että jäsenmaat määrittelisivät tarkoin lääketieteelliset ja muut olosuhteet poikien ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen tekemiselle. Myös valtioneuvoston uusi lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisen toimenpidesuunnitelma 2020—2025 "Väkivallaton lapsuus" sisältää toimenpidekirjauksen siitä, että aloitetaan yhteiskunnallinen keskustelu ikärajasta eli ympärileikkauksen siirtämiseksi, kunnes poika voi itse osallistua päätöksentekoon.

Arviointia ja valiokunnan johtopäätökset

Edellä esitetyn ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta toteaa, että poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus lähtökohtaisesti täyttää pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä on kuitenkin arvioitu tällaisen ympärileikkauksen oikeutusta sekä lapsen huoltajien ja toimenpiteen suorittaneen rikosvastausta. Vaikka korkeimman oikeuden ratkaisuissa on annettu suuntaviivoja sille, milloin ympärileikkausta voidaan pitää oikeutettuna ja milloin ei, korkein oikeus on kuitenkin katsonut, että yksittäistapauksia koskevilla ratkaisuilla ei pystytä kattavasti hallitsemaan poikien ei-lääketieteelliseen ympärileikkaukseen liittyviä kysymyksiä, vaan niiden punninta on mahdollista vain asianmukaiseen valmisteluun perustuvassa lainsäädäntömenettelyssä. Siitä, millä edellytyksillä poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus on sallittu, ei kuitenkaan ole lainsäädäntöä eikä asiasta ole annettu hallituksen esitystä eduskunnalle. Suomessa ei siten ole laista nimenomaisesti ilmenevää erityistä oikeutusta poikien ei-lääketieteelliseen ympärileikkaukseen (ks. KKO 2008:93, tuomion kohta 10). Lakivaliokunta toteaa, että henkilön ruumiillinen koskemattomuus on perusoikeutena suojattu, ja perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua ilman laissa säädettyä perustetta.

Edellä esitetyn valossa lakivaliokunta katsoo, että myös poikien ei-lääketieteellisiin ympärileikkauksiin liittyy sääntelytarpeita, joita on aiheellista selvittää ja arvioida tarkemmin. Lakivaliokunta on edellä selvitetyn tavoin päätenyt siihen, että tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen rangaistavuutta tulee selkeyttää. Koska jo nykyisin rikoslain pahoinpitelyä koskevat säännökset lähtökohtaisesti koskevat paitsi tyttöjen sukuelinten silpomista myös poikien ei-lääketieteellistä ympärileikkausta, on valiokunnan mukaan perusteltua arvioida myös poikien ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen rangaistavuuteen liittyviä kysymyksiä ja rangaistussäännösten kirjoittamista sukupuolineutraalisti. Lisäksi on perusteltua ja tarpeen arvioida nykytilaa siitä, että poikien ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen sallimisen edellytyksistä ei ole säädetty lain tasolla. Valiokunta kuitenkin korostaa, että poikien ei-lääketieteellisiin ympärileikkauksiin liittyvät sääntelytarpeet eivät saa viivästyttää tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen rangaistavuuden selkeyttämistä.

Yhteenveto

Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen on rangaistavaa Suomessa jo nykyisin, sillä tekoa arvioidaan rikoslain pahoinpitelyä koskevien säännösten nojalla. Lakivaliokunnan mukaan nykytilaa on kuitenkin aiheellista arvioida uudelleen muun muassa sääntelytilanteessa ja yhteiskunnallisissa olosuhteissa vuosien aikana tapahtuneiden muutosten vuoksi. Valiokunta päätyy siihen, että tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen rangaistavuutta on tarpeen selkeyttää. Selkeyttävät säännökset tulee sisällyttää rikoslakiin eikä säätää asiasta kansalaisaloitteessa tarkoitettua erillis-

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp

lakia, koska rangaistussäännökset vakavimmista teoista eli vankeusuhkaiset rangaistussäännökset sijoitetaan Suomessa rikoslakiin. Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen rangaistavuutta on mahdollista selkeyttää säätämällä rikoslakiin tätä koskeva erityinen rangaistussäännös, mutta myös muita rikoslain vaihtoehtoja on perusteltua selvittää.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Lakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta edellyttää kansalaisaloitteen KAA 1/2019 vp pohjalta, että valtioneuvosto ryhtyy mahdollisimman ripeästi toimenpiteisiin tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen sääntämiseksi rikoslaisissa rangaistavaksi nykyistä selkeämmin ja antaa tarvittavat lakiehdotukset eduskunnan käsiteltäviksi kuluvan vaalikauden aikana.

Helsingissä 30.9.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Leena Meri ps
jäsen Hanna Huttunen kesk
jäsen Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Marko Kilpi kok
jäsen Antti Kurvinen kesk (osittain)
jäsen Antero Laukkanen kd
jäsen Matias Mäkyinen sd
jäsen Jouni Ovaska kesk
jäsen Mari Rantanen ps
jäsen Ruut Sjöblom kok
jäsen Mirka Soinikoski vihr
jäsen Sebastian Tynkkynen ps
jäsen Paula Werning sd
jäsen Johannes Yrttiaho vas
varajäsen Kim Berg sd (osittain)
varajäsen Eva Biaudet r
varajäsen Pasi Kivisaari kesk (osittain)
varajäsen Ilmari Nurminen sd (osittain)
varajäsen Sofia Virta vihr

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp
Vastalause 1

VASTALAUSE 1

Perustelut

Valiokunta on käsitellyt mietinnössään monipuolisesti ja kattavasti tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltämistä koskevaa kansalaisaloitetta (KAA 1/2019 vp). Tyttöjen sukuelinten silpominen on yksiselitteisesti kriminalisoitava teko ja yhdyn valiokunnan mietinnön sisältöön ja päätöslauselmaan tämän asian osalta. Valiokunta on kuitenkin eduskuntakäsittelyn myötä sisällyttänyt asian käsittelyyn ja mietintöön ei-lääketieteellisellä perusteella tehtävät poikien ympärileikkaukset, enkä tämän osalta yhdy valiokunnan mietintöön.

Perustelen tätä vastalauseessa sillä, että tyttöjen sukuelinten silpominen ja poikien ei-lääketieteellisellä perustella tehtävä ympärileikkaus ovat toimenpiteiltään ja perusteiltaan täysin toisistaan poikkeavia toimenpiteitä, eikä niitä tule missään rinnastaa toisiinsa. Toinen keskeinen tekijä on se, että kansalaisaloite on koskenut ainoastaan tyttöjen silpomisen kieltämisen, ja katson, että aloitteen laatijoiden ja allekirjoittajien tarkoitusta ja allekirjoituksen myötä tulevaa mandaattia käsitellä kyseistä asiaa tulee eduskuntakäsittelyssä kunnioittaa. Vaikka valiokunnalla on mahdollisuus ottaa aloitteita käsitellessään niihin läheisesti liittyviä asioita osaksi tarkastelua, ei sitä tässä yhteydessä olisi pitänyt tehdä, koska aloitteen sisältö koski vain tyttöjen sukuelinten silpomisesta, ja jonka allekirjoittajat nimenomaan halusivat käsittelemään. Koska aloitteen sisältö on erittäin sensitiivistä ja tarkkarajaista, on oletettavaa, jos allekirjoittajat olisivat tienneet, että asiassa tullaan käsittelemään myös poikien ympärileikkausta rinnastettuna poikien ei-lääketieteellisiin perusteisiin tehtyyn ympärileikkaukseen, eivät he olisi aloitetta välttämättä allekirjoittaneet. On myös merkillepantavaa, että, ei-lääketieteellistä poikien ympärileikkausta ei ole missään maailmassa nimenomaisesti lailla kielletty, sillä sen katsotaan olevan juutalaisuudessa ja islamilaisessa merkittävä osa kulttuurillista identiteettiä ja uskonnonvapautta ja sen harjoittamista.

Toimenpiteiden ja taustalla olevien perusteiden erilainen luonne

Kuten sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön lausunnossa todetaan, poikien ei-lääketieteellisellä ympärileikkauksella tarkoitetaan uskonnollisiin tai kulttuurisiin syihin perustuvaa toimenpidettä, jossa pojan siirtimestä poistetaan esinahkaa. Juutalaisuudessa ja islamissa poikien ympärileikkauksen uskonnollinen merkitys on keskeinen. Sitä vastoin tyttöjen sukuelinten silpominen ei kuulu minkään uskonnon oppeihin, ja sitä on harjoitettu jo ennen kristinuskon ja islaminuskon syntyä. Kyseessä on erityisesti naisiin ja lapsiin kohdistuva väkivalta, vakava ihmisoikeusloukkaus ja Suomen rikoslain mukaan rikos. Lausunnossa todetaan myös, että poikien ei-lääketieteellistä ympärileikkausta ei ole kielletty missään maassa, eikä mikään kansainvälinen sopimus sitä myöskään yksiselitteisesti kiellä. Asiantuntijalausunnoista ilmeni myös, että Ruotsissa on asiasta säädetty erityislailla, mutta nimenomaan sallimalla tällaiset ympärileikkaukset laissa määritellyin edellytyksin.

Valiokunnan mietinnön perusteluissa puhutaan sukupuolineutraalin lainsäädännön säätämisen arvioimisen puolesta tyttöjen sukupuolielinten silpomisten ja poikien ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen kieltämisen osalta. Vaikka pääsääntönä tulee tietysti olla rikoslain sukupuolineutraalisuus, tulee tästä pääsäännöstä poiketa, mikäli rikoksen luonne sitä edellyttää. Professori

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp
Vastalause 1

Veli-Pekka Viljasen lausunnossa todetaan, että sukupuolineutraaliutta ei voida pitää ehdottomana vaatimuksena rikoslainsäädännölle, jos on olemassa erityisiä, hyväksyttäviä syitä suojata nimenomaan jompaakumpaa sukupuolta pelkästään tähän sukupuoleen säännönmukaisesti kohdistuvilta oikeudenloukkauksilta. Viljasen lausunnossa todetaan myös, että naisten sukuelinten silpomisen kieltämisen tarkoituksena on torjua nimenomaan naisiin luonteensa puolesta kohdistuvia, poikkeuksellisen vakavia oikeudenloukkauksia. Viljanen on katsonut, että tässä kysymyksessä on poikkeuksellisesti erityisiä painavia syitä perustuslain 6 §:n 2 momentin sukupuolen perusteella tapahtuvan syrjinnän kiellon estämättä kohdistaa erityisiä lainsäädännöllisiä toimenpiteitä naisten ja tyttöjen oikeuksien suojaamiseksi.

Vastaavasti sisäministeriön antamassa lausunnossa on muun muassa todettu, että poikien ei-lääkietieteellinen ympärileikkaus on asia, johon olisi parempi puuttua tässä vaiheessa muilla kuin rikosoikeuden keinoilla. Lausunnon mukaan ensi sijassa olisi pyrittävä tiedon lisäämiseen ja jakamiseen sekä keskusteluyhteyteen uskonnollisten yhteisöjen kanssa lapsen oikeudesta fyysiseen koskemattomuuteen ja tämän oikeuden suhteesta mainittuun uskonnolliseen perinteeseen. Lausunnossa todetaan myös, että koska tyttöjen sukuelinten silpomista ja poikien ympärileikkausta ei voida pitää taustoiltaan ja vaikutuksiltaan verrannollisina tekoina, ei näitä tulisi käsitellä yhdessä. Vain tyttöjä ja naisia koskevalle erilliskriminalisoinnille on painavat ja hyväksyttävät perusteet, jonka vuoksi erilliskriminalisointi ei riko yhdenvertaisuusperiaatetta. Erilliskriminalisointi tulisi oman lain sijaan sisällyttää rikoslakiin.

Ei-lääkietieteellisellä perusteella tehtyä ympärileikkausta on käsitelty myös korkeimman oikeuden ratkaisuisissa. Korkein oikeus on päätöksessään KKO:2008:93 punninnut poikien ei-lääkietieteelliseltä pohjalta tehtävää ympärileikkausta erittäin kattavasti, mikä todetaan myös valiokunnan mietinnössä. Asiassa otettiin huomioon perustuslain 6 §:n 3 momentin lasten oikeuksia koskevan säännös, perustuslain 7 §:n säännökset henkilökohtaisesta koskemattomuudesta, perustuslain 10 §:n säännökset yksityiselämän suojasta ml. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan määräykset perhe-elämän suojasta sekä perustuslain 11 §:n säännökset uskonnon ja omantunnon vapaudesta. Korkein oikeus on ratkaisussaan todennut, että tytön ympärileikkaus tosiasiallisesti merkitsee tämän sukuelinten silpomista ja on siten selvästi vakavampaa kajoamista heidän ruumiilliseen koskemattomuuteensa kuin asianmukaisesti suoritettu pojan ympärileikkaus. Tyttöjen ympärileikkauksessa on kysymys lähinnä törkeäksi pahoinpitelyksi luokiteltavasta menettelystä, jota ei voida missään olosuhteissa oikeuttaa tapauksessa kyseessä olevan kaltaisilla uskonnollisilla ja sosiaalisilla syillä, eikä sitä ole perusteltua rikosoikeudellisessa arvioinnissa rinnastaa poikien ympärileikkaukseen. Vastaavasti ratkaisussa on poikien ei-lääkietieteellisen ympärileikkauksen osalta todettu, että kyseessä on toimenpide, jolle toisinaan on myös lääketieteellisiä perusteita ja jota varten on siitäkkin syystä olemassa asianmukaiset ja ammatillisesti koetellut menettelytavat. Vaikka toimenpiteen vaikutus on pysyvä ja peruuttamaton, siihen ei liity lasta tai hänestä sittemmin kehittyvää aikuista kielteisesti leimaavia piirteitä. Nämä seikat huomioon ottaen ympärileikkausta voidaan pitää verraten vähäisenä puuttumisena lapsen ruumiilliseen koskemattomuuteen, mikäli toimenpide suoritetaan lääketieteelliseltä kannalta asianmukaisesti, asiallisissa hygieenisissä olosuhteissa ja toimenpiteen edellyttämää kivunlievitystä käyttäen. Lisäksi ratkaisussa on katsottu, että uskonnollisista syistä suoritettavalla ympärileikkauksella voidaan arvioida olevan myönteistä merkitystä nimenomaan leikattavan pojan itsensä, hänen identiteettinsä kehittymisen sekä uskonnolliseen ja sosiaaliseen yhteisöönsä kiinnittymisen kannalta. Näistä syistä uskonnollisin perustein suoritettua ympärileikkauksella voidaan arvioida olevan myönteistä merkitystä nimenomaan leikattavan pojan itsensä, hänen identiteettinsä kehittymisen sekä uskonnolliseen ja sosiaaliseen yhteisöönsä kiinnittymisen kannalta. Näistä syistä uskonnollisin perustein suoritettua ympärileikkauksella voidaan arvioida olevan myönteistä merkitystä nimenomaan leikattavan pojan itsensä, hänen identiteettinsä kehittymisen sekä uskonnolliseen ja sosiaaliseen yhteisöönsä kiinnittymisen kannalta.

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp
Vastalause 1

muodossa tapahtuvaa puuttumista pojan ruumiilliseen koskemattomuuteen voidaan pitää lapsen kokonaisedun kannalta puolustettavana ja kokonaisuutenakin arvostellen siinä määrin vähäisenä toimenpiteenä, ettei lapsen huoltajien menettelyä tällaisen ympärileikkauksen teettämisessä lapselle ole aihetta pitää sellaisena lapsen etua ja oikeutta loukkaavana tekona, joka olisi pahoinpitelynä rangaistava.

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunnossa on todettu, että Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous suositti vuonna 2013 tekemässään päätöslauselmassa, että jäsenmaat määrittelisivät tarkoin lääketieteelliset ja muut olosuhteet poikien ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen tekemiselle. Poikien ympärileikkauksia koskevaa lainsäädäntötarvetta vuonna 2003 selvittänyt STM:n asettama työryhmä esittikin yksimielisesti, että uskonnollisten ja kulttuuristen perinteiden vuoksi tehtävät poikien ympärileikkaukset tulisi sallia tietyin edellytyksin (STM:n Työryhmämuistioita 2003:39). Sääntelyn tavoitteena oli varmistaa, että toimenpide tehdään turvallisissa olosuhteissa. Työryhmän valmisteleva lakiluonnos poikien ympärileikkauksesta ei edennyt poliittisessa päätöksenteossa. Sen sijaan STM antoi ei-lääketieteellisin perustein tehtävän pojan ympärileikkauksesta ohjeen 2015 (STM/242/2015) ympärileikkauksen olosuhteet.

Huomioitavaa myös on, että Helsingin kaupungin lausunnosta ilmenee, että edellytysten täyttyessä epäilty poikien ympärileikkaus on jo nyt lastensuojelulain mukaisen ilmoitusvelvollisuuden piirissä, kun toimenpide on suoritettu lapsen tahdon vastaisesti tai muun henkilön kuin laillistetun lääkärin toimesta.

Kansalaisaloitteen sisältö

Kansalaisaloitteessa ehdotetaan lainvalmisteluun ryhtymistä tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltämiseksi. Lain tulee kattaa kaikenikäiset tytöt ja naiset. Aloitteessa ehdotetaan silpomisen kieltävää omaa lakia, joka kattaa myös ulkomailla tehdyt silpomiset.

Katson, että aloitteesta ilmenee selkeästi, että tarkoituksena on ollut nimenomaan erikseen lailla saada kriminalisoiduksi tyttöjen sukuelinten silpominen. Vastaavasti oletettavaa on, että monet aloitteen allekirjoittajat ovat osoittaneet nimenomaan tahtona erikseen kriminalisoida tyttöjen sukuelinten silpominen. Mielestäni sekä aloitteen tarkoitus että allekirjoittajien sitoutuminen tulee huomioida eduskuntakäsittelyssä. On tietysti ymmärrettävää ja tarkoituksenmukaista, että eduskuntakäsittelyssä tulee huomioida tarpeelliset täydennykset ja lisäykset, joita kansalaisaloitteessa ei ole huomioitu ja jotka asian käsittelyyn keskeisesti liittyvät. Mutta kuten edellä on ilmennyt, poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus ei ole rinnastettavissa tyttöjen sukuelinten silpomiseen, mikä tulee ilmi myös asiantuntijakuulemisissa.

Valiokunnan asiantuntijakuulemiset ovat painottuneet keskeisesti tyttöjen sukuelinten silpomiseen, eikä niinkään pojille tehtäviin ympärileikkauksiin. Poikien ympärileikkaus on tullut esille vain osassa asiantuntijalausuntoja, ja katson, että valiokunnan kannan kirjaaminen mietintöön olisi edellyttänyt laajempaa ja kattavampaa asiantuntijakuulemistä. Pojille suoritettavasta ympärileikkauksesta, niin lääketieteellisestä kuin ei-lääketieteellisestä, on tehty selvitys ja annettu STM:n toimesta ohjeet, eikä tätä asiaa olisi pitänyt käsitellä samassa yhteydessä nyt käsiteltävän kansalaisaloitteen kanssa.

**Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp
Vastalause 1**

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että vastalauseessa esitettyjen perusteiden johdosta valiokunnan mietinnön LaVM 6/2020 vp perusteluista poistetaan poikien ei-lääketieteellistä ympärileikkausta koskevat kappaleet ja virkkeet ja että eduskunta hyväksyy valiokunnan mietinnön siltä osin kuin se koskee tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen kieltämistä.

Helsingissä 30.09.2020

Antero Laukkanen kd
Eva Biaudet r

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp
Vastalause 2

VASTALAUSE 2

Perustelut

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä yhtyy valiokunnan näkemykseen, jonka mukaan tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen rangaistavuutta on tarpeen selkeyttää. Valiokunnan perussuomalaisten jäsenten suhtautuminen poikien ei-lääketieteelliseen ympärileikkaukseen on sen sijaan valiokunnan enemmistön kantaa selvästi kielteisempi.

Huomattava on, että siinä missä tyttöjen sukuelinten silpomisessa on kysymys lähinnä törkeäksi pahoinpitelyksi luokiteltavasta menettelystä, on poikien ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen katsottu korkeimman oikeuden käytännössä merkitsevän ainoastaan vähäistä puuttumista lapsen ruumiilliseen koskemattomuuteen. Korkein oikeus on myös pitänyt toimenpiteen taustalla olevia uskonnollisia, kulttuurisia ja sosiaalisia syitä sellaisina perusteina, jotka oikeuttavat menettelyn huolimatta siitä, että se täyttää pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Korkeimman oikeuden käytännössä lääketieteelliseltä kannalta asianmukaisesti suoritettua pojan ympärileikkausta ei siten ole pidetty sellaisena lapsen etua ja oikeutta loukkaavana tekona, josta lapsen huoltajaa tai toimenpidettä suorittanutta henkilöä olisi rangaistava (KKO 2008:93, KKO 2016:24). Perussuomalaiset pitää vallitsevaa oikeustilaa huolestuttavana lapsen oikeuksien ja yhdenvertaisuuden kannalta.

Sukuelinten silpomista koskevassa erillissäätelyssä on pohjimmiltaan kysymys perusoikeuden eli henkilökohtaisen koskemattomuuden turvaamisesta. Perustuslain (731/1999) 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, eikä kenenkään henkilökohtaiseen koskemattomuuteen saa puuttua ilman laissa säädettyä perustetta. Henkilökohtaisen koskemattomuuden suojalla perusoikeutena on läheinen yhteys myös perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan. Sen piiriin kuuluu muun muassa oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan (HE 309/1993 vp, s. 53). Erityisesti poikien ei-lääketieteellisiin ympärileikkauksiin liittyviä sääntelytarpeita arvioitaessa on olennaista merkitystä annettava myös perustuslain 6 §:lle, jonka mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan esimerkiksi sukupuolen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella, ja lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä. Henkilökohtaisen koskemattomuuden ja yksityiselämän suojan tulisikin perusoikeuksina koskea yhtäläisesti sekä tyttöjä että poikia.

Perustuslain yhdenvertaisuusvaatimus koskee itsestään selvästi myös rikosoikeudellista lainsäädäntöä. Sukuelinten silpomista koskevasta erillissäätelystä keskusteltaessa onkin kiinnitettävä huomiota myös siihen, että Suomen rikoslaki noudattaa sukupuolen suhteen neutraliteettiperiaatetta. Vaikka sukupuolineutraalia kirjoitustapaa pidetään lainsäädännössä selkeänä pääsääntönä, ei sitä kuitenkaan pidetä täysin ehdottomana vaatimuksena edellyttäen, että on olemassa erityisiä, hyväksyttäviä syitä suojata nimenomaan jompaakumpaa sukupuolta pelkästään tähän sukupuoleen säännönmukaisesti kohdistuvilta oikeudenloukkauksilta. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, että nyt käsillä olevassa asiassa mitään erityisen painavia syitä kohdistaa erityisiä lainsäädännöllisiä toimenpiteitä vain tyttöjen ruumiillisen koskemattomuuden suojaamiseksi ei kuitenkaan ole. Koska yhdenvertaisuuteen liittyvät näkökohdat näin ollen estävät sellaiset lainsäädäntötoimenpiteet, joilla torjutaan vain tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista, on myös

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp
Vastalause 2

poikien ei-lääketieteelliset ympärileikkaukset tuotava kansalaisaloitteen pohjalta laadittavan sääntelyn piiriin.

Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) 19 artiklan mukaan lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta silloin, kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa. Sopimuksen 24 artikla puolestaan vaatii sopimusvaltioita ryhtymään kaikkiin tehokkaisiin ja tarkoituksenmukaisiin toimiin poistaakseen lasten terveydelle vahingollisia perinteisiä tapoja. Muun muassa Euroopan neuvosto onkin todennut sekä tyttöjen sukuelinten silpomistekojen että uskonnollisista syistä tehtävien poikien ympärileikkausten loukkaavan lasten oikeutta fyysiseen koskemattomuuteen (Council of Europe, Parliamentary Assembly Resolution 1952 (2013). Resolution on children's right to physical integrity). YK:n ihmisoikeusneuvosto on puolestaan kehoittanut kaikkia maita lakkauttamaan toimenpiteet, jotka vaarantavat lapsen koskemattomuutta ja ihmisarvoista kohtelua ja jotka ovat vaarallisia tyttöjen ja poikien terveydelle.

Tältä osin on olennaista huomata, että poikien sukuelimiä silvotaan samanlaisista kulttuurisista ja uskonnollisista syistä kuin tyttöjen sukuelimiä (pois lukien pojille lääketieteellisistä syistä tehtävät toimenpiteet). Kuten tyttöjen sukuelinten silpominen myös poikiin kohdistuvat silpomisteot tehdään lapsen mielipiteestä välittämättä ja tahdosta riippumatta. Kysymys on lapsen kehoon vaikuttavasta fysiologisesta toimenpiteestä, jonka vaikutukset ovat peruuttamattomia. Sekä tyttöihin että poikiin kohdistuvien silpomistoimenpiteiden seurauksena menetetään pysyvästi kudoksia sukuelinten alueelta. Toimenpide aiheuttaa kummassakin tapauksessa elinikäisiä fyysisiä haittoja ja mahdollisesti merkittäviä psyykkisiä seuraamuksia. Huomattava on myös, ettei asian tuntijakuulemisten perusteella voitu saada varmuutta siitä, että kaikki Suomessa pojille tehtävät toimenpiteet suoritettaisiin asianmukaista ja kunnollista kivunlievitystä käyttäen. Vastasyntyneisyyskaudella koettu kipu altistaa tavallista vaikeammalle kipukokemukselle ja lisää myöhempien kipuongelmien riskiä.

Lääketieteellisesti tarpeeton sukuelinten silpominen on aina haitallista ja vastoin lapsen perustavanlaatuisia oikeuksia riippumatta siitä, kohdistuuko toimenpide tyttöön vai poikaan. Perussuomalaisen mielestä kaikkien lasten kehojen ja oikeuksien tulisikin olla yhtä tärkeitä sukupuolesta riippumatta.

Perussuomalaisen valiokuntaryhmä katsoo tässä yhteydessä lisäksi aiheelliseksi painottaa pitävänsä mahdottomana poikien sukuelinten silpomisen perustelemista tai oikeuttamista lapsen vanhempien uskonnonvapauten vetoamalla. Hallituksen esityksessä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta on erikseen todettu, ettei uskonnonvapaus merkitse sitä, että siihen vedoten voitaisiin harjoittaa toimia, jotka loukkaavat muita perusoikeuksia, eikä uskonnonvapautta koskeva säännös siten voi oikeuttaa missään olosuhteissa esimerkiksi ihmisyksilöiden silpomista, huolimatta tällaisen toimenpiteen mahdollisesta yhteydestä johonkin uskonnolliseen suuntaukseen. Samassa yhteydessä todetaan myös, ettei lapsen perusoikeuksia, kuten oikeutta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, saa loukata muun henkilön uskonnon vapauten vedoten (HE 309/1993 vp, s. 56).

Valiokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp
Vastalause 2

Ihmis- ja perusoikeudet kuuluvat kaikille lapsille heidän sukupuolestaan ja heidän vanhempiensa uskonnollisesta vakaumuksesta riippumatta. Toisin kuin korkein oikeus lakivaliokunnan perussuomalaiset jäsenet lähtevätkin siitä, ettei pojille tehtävien ympärileikkausten taustalla olevia uskonnollisia, kulttuurisia ja sosiaalisia syitä voida pitää sellaisina perusteina, jotka oikeuttaisivat menettelyn huolimatta siitä, että se täyttää pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Myös Suomen lastenkirurgiyhdistys Sulamaa-seura ry:n mukaan olennaista on, ettei vanhemman oikeuksia aseteta etusijalle suhteessa lapsen oikeuteen fyysiseen koskemattomuuteen. Lapsen edun on aina oltava etusijalla, vaikka se rajoittaisi aikuisten oikeutta uskonnollisten tai perinteisten tapojen harjoittamiseen.

Korkein oikeus on todennut rikosoikeuden keskeisten periaatteiden, henkilöiden yhdenvertaisuuden ja rikosvastuun ennustettavuuden, kannalta olevan epätyydyttävää, että muilla kuin lääketieteellisillä perusteilla tehdyn ympärileikkauksen oikeutus ja tällaisen toimenpiteen suorittaneen henkilön rikosvastuun edellytykset joudutaan tällä hetkellä arvioimaan tapauskohtaisten ja arvosuoksenvaraisten näkökohtien perusteella. Yksittäistapauksia koskevilla ratkaisuilla ei nimittäin pystytä kattavasti hallitsemaan poikien ei-lääketieteelliseen ympärileikkaukseen liittyviä kysymyksiä, vaan niiden punninta on mahdollista vain asianmukaiseen valmisteluun perustuvassa lainsäädäntömenettelyssä (KKO 2016:25, tuomion kohta 11). Asianmukaisen lainsäädäntöratkaisun puuttuessa korkein oikeus on kuitenkin ratkaisuillaan linjannut suuntaviivoja, joiden täytyessä se on päätenyt pitämään menettelyä oikeutettuna siitäkkin huolimatta, että Suomessa ei ole laista nimenomaisesti ilmenevää erityistä oikeutusta poikien ei-lääketieteelliseen ympärileikkaukseen. Jotta korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöön perustuva epäedullinen oikeustila muuttuisi, katsovat valiokunnan perussuomalaiset jäsenet, että kaikki pojille ei-lääketieteellisiin perusteisiin tehtävät ympärileikkaukset on kielletävä ja säädettävä rikoslaissa rangaistavaksi.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että valiokunnan päätösehdotuksen lisäksi hyväksytään uusi päätösehdotus. (Vastalauseen päätösehdotus)

Vastalauseen päätösehdotus

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto ryhtyy mahdollisimman ripeästi toimenpiteisiin kaikkien pojille ei-lääketieteellisistä syistä tehtävien ympärileikkausten kieltämiseksi ja säätämiseksi rikoslaissa rangaistavaksi ja antaa tarvittavat lakiehdotukset eduskunnan käsiteltäviksi kuluva vaalikauden aikana.

Helsingissä 30.9.2020

Leena Meri ps
Mari Rantanen ps
Sebastian Tynkkynen ps